

พฤติกรรมการบริโภคของปัญญาชน

ศิริวรรณ เกษมสานต์กิตติการ¹
และ อภิญญา หิรัญวงษ์²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) พฤติกรรมการบริโภคของปัญญาชน ซึ่งได้แก่ นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยว่าบริโภคด้วยวิชาหรืออวิชา 2) สาเหตุอันได้แก่หลุมพรางของชีวิตที่ทำให้ปัญญาชนบริโภคด้วยอวิชา

ผลการวิจัยพบว่า 1) นิสิตนักศึกษาจำแนกตามมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ในกรุงเทพมหานคร ต่างบริโภคด้วยวิชา 2) สาเหตุอันได้แก่หลุมพรางของชีวิตที่ทำให้ปัญญาชนบริโภคด้วยอวิชาคือ คำโฆษณา อิทธิพลกลุ่ม และยี่ห้อสินค้า

คำนำ

ความสำคัญของปัญหา

ในบรรดาสิ่งมีชีวิตทั้งหลายบนโลก มีแต่มนุษย์เท่านั้นที่เป็นสิ่งมีชีวิตประเสริฐสุด มีทั้งสติและปัญญา สามารถแยกดี ชั่ว ผิด ถูก มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาตนเอง จากอวิชาเป็นวิชาจนสามารถหลุดพ้นไปจากทุกข์ทั้งปวงได้ กล่าวได้ว่า “ตัวตนของเรา เป็นผลพวงของสิ่งที่เรากิน สิ่งที่เราคิด และสิ่งที่เราปฏิบัติ” หลวงปู่ธรรมวรากล่าวเป็น โอวาท (บรรจบ, 2536) หลวงปู่ธรรมวรานี้มีอายุย่างเข้า 105 ปี ท่านเป็นเจ้าของอาวาส วัดธรรมวราราม เมืองสต็อกตัน แคลิฟอร์เนีย ท่านกล่าวว่า “อาตมาไม่เคยกินยาสักเม็ด มาหลายสิบปีแล้ว ...ขอแต่ดูแลตนเองให้ถูกวิธี ...ดังคำของพระบรมศาสดาที่ว่า ตน

¹ ดร.ศิริวรรณ เกษมสานต์กิตติการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาปรัชญาและศาสนา

² อภิญญา หิรัญวงษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาสถิติ

นั่นแหละเป็นที่พึงแห่งตน”

แนวความคิดของท่านได้รับการค้นคว้าจาก ดร.เย็นใจ เลาหวนิช ประธานชมรมนักประดิษฐ์คิดค้น สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย กระทรวงวิทยาศาสตร์ เปิดเผยว่า (เย็นใจ, 2533) การทำความดี ความชั่ว จะมีผลต่อร่างกายโดยตรง และเห็นผลได้ในปัจจุบัน เช่น ผู้ที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่นจะมีอายุยืน ผู้ละเว้นจากการเบียดเบียนสัตว์ด้วยการบริโภคอาหารจากพืช จะปลอดภัยจากโรคร้ายต่างๆ เช่น โรคหัวใจ เบาหวาน และมะเร็ง ผู้ที่เจริญสมาธิภาวนาเป็นประจำ จะมีภูมิคุ้มกันโรคสูง สุขภาพดี แก่ช้า ผู้ที่อยู่โดดเดี่ยวไม่ชอบคบหาสมาคมกับใครมักจะมีอายุสั้น ผู้ที่มีอารมณ์หงุดหงิดง่าย มองคนในแง่ร้าย คิดร้ายต่อผู้อื่น มีภูมิคุ้มกันโรคต่ำ สุขภาพไม่ดี หรือเคร่งเครียดเป็นประจำจะมีอายุสั้น ผู้ที่นิยมบริโภคเนื้อสัตว์ จะมีความเสี่ยงสูงต่อการเป็นโรคร้าย เช่น หัวใจ เบาหวาน มะเร็ง เป็นต้น

นอกเหนือจากงานวิจัยชิ้นนี้ สื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือ รวมทั้งบิดา มารดา ครู อาจารย์ ตลอดจนเพื่อนฝูง ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอย่างมากมาย และนิสิตนักศึกษาที่ขึ้นชื่อว่าเป็นปัญญาชน เป็นผู้ได้รับโอกาสในการศึกษามากกว่ากลุ่มคนส่วนใหญ่ของประเทศ ปัญญาชนกลุ่มนี้น่าจะเป็นผู้มีสุขภาพดีทั้งกายและจิต เป็นผู้รู้จักคิด รู้จักตัดสินใจเลือกบริโภคสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้จักละเว้นสิ่งที่เป็นโทษแก่ร่างกาย เช่น บุหรี่ สุรา ตลอดจนยาเสพติดต่างๆ กล่าวคือรู้จักบริโภคเพื่อให้ได้คุณภาพชีวิต

แต่ในทางความเป็นจริง ปัญญาชนบางคนยอมเป็นหนี้เป็นสิน ยอมผิดพลาดทั้งทรัพย์และโกหกบิดามารดา และผู้อื่น เพื่อให้ได้ทรัพย์สินใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์สูงสุด ยอมอดข้าวปลาอาหารทั้งปริมาณและคุณภาพ เพื่อเจียดเงินไว้สูบบุหรี่ ดื่มสุรา เที่ยวเตร่ และแต่งกายตามแฟชั่น

งานวิจัยชิ้นนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อแสวงหาคำตอบที่เป็นหลุมพรางของชีวิตที่ทำให้ปัญญาชนบริโภคด้วยวิชาแทนที่จะบริโภคด้วยวิชา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคของปัญญาชน ซึ่งได้แก่ นิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัย ว่าบริโภคด้วยวิชาหรืออวิชา

2. เพื่อศึกษาถึงสาเหตุอันได้แก่หลุมพรางของชีวิตที่ทำให้ปัญญาชนบริโภคด้วยวิชา

สมมติฐาน

1. นิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาจำแนกตามมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ในกรุงเทพมหานคร ต่างบริโภคด้วยวิชา

2. สาเหตุอันได้แก่หลุมพรางของชีวิต ที่ทำให้ปัญญาชนบริโภคด้วยวิชา คือ คำโฆษณา อิทธิพลกลุ่มและยี่ห้อสินค้า

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงอุปสรรคและข้อจำกัดในการเลือกบริโภคของปัญญาชน
2. สามารถเตรียมการป้องกันการบริโภคด้วยวิชาของปัญญาชนรุ่นต่อ ๆ ไป

นิยามศัพท์

พฤติกรรมในการบริโภค คือความเต็มใจในการซื้อสินค้าหรือบริการ เพื่อใช้ประโยชน์ส่วนตัว เช่น ซื้ออาหาร หรือเข้าร้านทำผม เป็นต้น โดยได้รวมถึงการซื้อสินค้าให้ผู้อื่นด้วย เช่น การซื้อของขวัญให้เพื่อน

ปัญญาชน คือ ผู้ที่ได้รับโอกาสในการศึกษามากกว่าชนส่วนใหญ่ของประเทศ ในที่นี้คือนิสิตนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน

หลุมพรางของชีวิต คือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าหรือบริการต่างๆ เช่น กลุ่มเพื่อน หรือคำโฆษณา และยี่ห้อสินค้า เป็นต้น

คุณภาพชีวิต คือพฤติกรรมในการบริโภคด้วยปัญญา เช่น ซื้ออาหารเพื่อหล่อเลี้ยงร่างกายให้เติบโตมีสุขภาพแข็งแรง ตรงข้ามกับการบริโภคด้วยวิชา เช่น ซื้ออาหารเพื่อแสดงว่าผู้เสพมีรสนิยมสูง โก้หรู กินอาหารชั้นดี

การตรวจเอกสาร

รพีพรรณ (2530) สรุปผลการวิจัยเรื่อง การตัดสินใจซื้อของเยาวชนไทย : อิทธิพลของการอบรมทางสังคม จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 4-6 โรงเรียนรัฐบาลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาและจังหวัดปัตตานี จำนวน 243 คน พบว่า ในการตัดสินใจซื้อเยาวชนไทยจะหาข้อมูลหรือขอคำแนะนำจากแหล่ง ต่างๆ แตกต่างกันโดยพิจารณาเกณฑ์หลายอย่างประกอบกัน

นอกจากนี้ยังพบว่า เยาวชนไทยรับรู้และเข้าใจว่าสมาชิกในครอบครัวมีบทบาท ในการตัดสินใจซื้อและอิทธิพลของตัวแทนในการอบรมทางสังคมนั้น พบว่า โทรทัศน์มี อิทธิพลในการสร้างความนิยมตราผลิตภัณฑ์ต่อเยาวชน ขณะที่หนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร ไม่มีอิทธิพลดังกล่าว แม้ว่าเยาวชนเหล่านี้จะไม่ค่อยมีการปะทะสังสรรค์กับบิดามารดา และกลุ่มเพื่อนในเรื่องการบริโภคมากนัก แต่เยาวชนเหล่านี้ก็ยังนิยมที่จะขอคำปรึกษา แนะนำจากบิดามารดาและกลุ่มเพื่อน เพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจซื้อ

พระเทพเวที (2532) กล่าวถึงหลักความต้องการของมนุษย์มีสองแบบ นำไปสู่ คุณค่าสองแบบ แบบแรกคือต้องการคุณภาพชีวิต คุณค่าก็เป็นแบบที่เรียกว่า คุณค่าแท้ เช่น อาหารมีคุณค่าที่หล่อเลี้ยงร่างกาย ทำให้เจริญเติบโตแข็งแรงมีสุขภาพดี ทำให้มีชีวิต อยู่อย่างสุข แบบนี้เป็นการบริโภคด้วยปัญญา

อีกแบบคือต้องการเสพรสหรือบำรุงบำเรอปรนเปรอตนแบบนี้จึงมองเห็นคุณค่า ในสิ่งทั้งหลายไปอีกแบบหนึ่ง เรียกว่า คุณค่าเทียม เป็นคุณค่าที่สนองความต้องการแบบ เสพรสหรือปรนเปรอตน เช่น อาหารมีคุณค่านี้ คือ การที่มันมีรสอร่อย ตลอดจนกระทั่ง ไก่หุรุ แสดงฐานะให้เห็นว่าผู้เสพมีรสนิยมสูง กินของชั้นดี

จากหลักความต้องการและคุณค่า นำไปสู่หลักเรื่องการบริโภค ได้แก่

1. การบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการเสพคุณค่าเทียม ซึ่งเป็นการบริโภค แบบที่ไม่มีจุดหมายต่อไป มีแต่เพียงการเสพรสให้เกิดความพึงพอใจ แล้วขาดลอยอยู่ แค่นั้น ไม่มีจุดหมายส่งทอด มีแต่การเสพรสเรื่อยไปไม่รู้จบไม่รู้อิ่มเป็นวงเวียนอยู่นั่นเอง
2. การบริโภคเพื่อสนองความต้องการคุณภาพชีวิตซึ่งเป็นการบริโภคที่มีจุดหมาย ต่อไปเพราะการให้คุณภาพชีวิตเป็นจุดหมายที่ชัดเจนของการบริโภคและยังพื้นฐานของ การฝึกฝนศักยภาพของตนเองต่อไปด้วย

การบริโภคทั้งสองแบบ คือ การบริโภคในทางเศรษฐศาสตร์กับทางพุทธศาสตร์ หลักของเศรษฐศาสตร์ คือการสนองความต้องการ แต่ในพุทธศาสตร์จะมีการพิจารณาว่า

ความต้องการนั้นให้เกิดคุณภาพชีวิตหรือทำลายคุณภาพชีวิต ถ้าเป็นความต้องการที่เป็นโทษทำลายคุณภาพชีวิต เบียดเบียนตนและเบียดเบียนผู้อื่นก็สามารถระงับความต้องการนั้นได้

วิธีวิจัย

สถานที่วิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์นิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ 2 แห่งในกรุงเทพมหานคร คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตลอดจนมหาวิทยาลัยเอกชนในกรุงเทพมหานครอีก 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ และมหาวิทยาลัยศรีปทุม

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการวิจัยนี้คือ นิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพและมหาวิทยาลัยศรีปทุม และได้สุ่มตัวอย่างนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยทั้ง 4 แห่งๆ ละ 250 คน โดยได้รับแบบสอบถามคืนทั้งหมด 687 คน คิดเป็นร้อยละ 68.70 จำแนกตามมหาวิทยาลัย ดังนี้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 186 คน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 180 คน มหาวิทยาลัยกรุงเทพ 163 คน มหาวิทยาลัยศรีปทุม 158 คน

การรวบรวมข้อมูล

ทำการสำรวจเอกสารเพื่อนำมาสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูล โดยมีการทดสอบ (pre-test) แบบสอบถามและปรับปรุงให้มีความเหมาะสมก่อนนำมาใช้งาน

การรวบรวมข้อมูลใช้วิธีสัมภาษณ์นิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในภาครัฐและเอกชนโดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติชื่อ SAS (Statistical analysis system)

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ใช้วิธีการทางสถิติวิเคราะห์ ได้แก่ การนำเสนอข้อมูล การคำนวณค่าร้อยละ สถิติพรรณนา และการทดสอบไคสแควร์

ผลและวิจารณ์

จากการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคของปัญญาชน ปรากฏผลวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาพฤติกรรมการบริโภคของปัญญาชน ได้จากการสอบถามนิสิต นักศึกษาด้วยแบบสอบถามทั้งหมด 687 ชุด และจำแนกเป็นร้อยละตามมหาวิทยาลัย ทั้ง 4 แห่งดังใน ตาราง 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าร้อยละของแบบสอบถามจำแนกตามมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัย กรุงเทพ	มหาวิทยาลัย ศรีปทุม
ร้อยละ	27.07	26.20	23.73	23.00

จากจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด 687 ชุด พบว่า มีนิสิตนักศึกษาที่มีพฤติกรรม บริโภคด้วยวิชา จำนวน 639 คน คิดเป็นร้อยละ 93.01 และมีพฤติกรรมบริโภคด้วย อวิชาจำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 6.99 ซึ่งในจำนวนนิสิตนักศึกษาที่บริโภคด้วย อวิชาเป็นนิสิตนักศึกษาของรัฐ ร้อยละ 25.0 และเป็นนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัย เอกชนร้อยละ 75.0 (ตาราง 2)

ตารางที่ 2 แสดงค่าจำนวนและร้อยละของนิสิตนักศึกษาจำแนกตามมหาวิทยาลัยและ
พฤติกรรมในการบริโภค

มหาวิทยาลัย (จำนวน ร้อยละ)	บริโภคด้วยวิชา	บริโภคด้วยอวิชา	รวม
มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์	175 25.47	11 1.60	186 27.07
จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	179 26.05	1 0.15	180 26.20
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	143 20.82	20 2.91	163 23.73
มหาวิทยาลัยศรีปทุม	142 20.67	16 2.33	158 23.00
รวม	639 93.01	48 6.99	687 100.00

จากตาราง 2 พบว่านิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษา จำแนกตามมหาวิทยาลัย
ของรัฐและเอกชนในกรุงเทพมหานคร ต่างบริโภคด้วยวิชาตามที่ตั้งไว้ในสมมติฐาน สื่อให้
เห็นถึงความสำเร็จของระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาในระดับหนึ่ง ซึ่งไม่แตกต่างกัน
ไม่ว่าจะเป็นอุดมศึกษาของรัฐหรือเอกชน

มหาวิทยาลัยเองไม่ได้สอนแต่วิชาการอย่างเดียว แต่ยังให้ความสนใจในด้าน
ความประพฤติตลอดจนวินัยของนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เองยังได้มีการปรับปรุง
แก้ไขวินัยนิสิตให้ทันสมัย สมัย เช่นมีการแก้ไขเพิ่มเติมตามประกาศสภาวิทยาลัยเกษตร-
ศาสตร์ เรื่องแก้ไขข้อบังคับว่าด้วยการศึกษาชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
พ.ศ. 2521 (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2538 ประกาศ ณ วันที่ 8 มิถุนายน 2538 ในหมวด 6
ความประพฤติและวินัยนิสิต ข้อ 28 วินัยนิสิต ข้อ 28.5 นิสิตต้องไม่เสพสุรา หรือ
สิ่งเสพติดอื่นใดในบริเวณมหาวิทยาลัย นิสิตจะไม่เสพสุราจนครองสติไม่อยู่ หรือเสพ

สิ่งเสพติดอื่นๆ จนเป็นสาเหตุให้เสื่อมเสียแก่ตนเอง บิดา มารดา ผู้ปกครอง และเกียรติคุณของมหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ ข้อ 28.8 นิสิตไม่เล่นการพนันขั้นต่อไม่ว่าประเภทใดในมหาวิทยาลัย
วินัยดังกล่าวมีการลงโทษนิสิตที่ทำผิดทางวินัยถึง 9 สถานตามความหนักเบาของโทษ ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการปรามที่ได้ผล

ซึ่งจากหลักการลงโทษทางวินัยดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยใช้ในการจำแนกพฤติกรรมที่บริโภคด้วยวิชาบางพฤติกรรมที่สำรวจกับนิสิตนักศึกษาได้แก่ พฤติกรรมที่ 1 คือ การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เจือปน เช่น สุรา เบียร์ พฤติกรรมที่ 2 คือการเล่นการพนัน เช่น ไพ่ ไฮโลว์ พฤติกรรมที่ 3 คือการเล่นสนุกเกอร์ พฤติกรรมที่ 4 คือการเที่ยวตามผับ และพฤติกรรมที่ 5 คือการเซทหม การกั๊ดสีหม (ตาราง 3)

ตารางที่ 3 แสดงร้อยละของพฤติกรรมที่บริโภคด้วยวิชา 5 พฤติกรรม จำแนกตามมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย	พฤติกรรม 1		พฤติกรรม 2		พฤติกรรม 3		พฤติกรรม 4		พฤติกรรม 5	
	เคย	ไม่เคย	เคย	ไม่เคย	เคย	ไม่เคย	เคย	ไม่เคย	เคย	ไม่เคย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	5.09	21.98	4.22	22.85	3.20	23.87	6.40	20.67	6.99	20.09
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	4.66	21.54	2.47	23.73	1.46	24.75	6.55	19.65	7.13	19.07
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	4.95	18.78	4.37	19.36	3.64	20.09	10.63	13.10	10.77	12.95
มหาวิทยาลัยศรีปทุม	5.82	17.18	2.33	20.67	3.64	19.36	10.04	12.95	9.32	13.68
ค่าไคสแควร์	3.400		8.178		11.038		30.0523		21.592	
ค่า P	.334		.042		.012		.001		.001	

จากตาราง 3 พบว่า นิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยทั้ง 4 แห่งมีพฤติกรรมที่บริโภคด้วยวิชาดังกล่าวแตกต่างกัน ยกเว้นพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เจือปนจะไม่แตกต่างกัน

2. สาเหตุ อันได้แก่หลุมพรางของชีวิตที่ทำให้ปัญญาชนบริโภคด้วยวิชา คือ คำโฆษณาและอิทธิพลกลุ่ม พบว่า มีนักศึกษาจำนวนร้อยละ 65.10 พิจารณาซื้อสินค้า

จากคุณภาพสินค้าและร้อยละ 5.72 พิจารณาตามคำโฆษณา ร้อยละ 9.24 เลือกซื้อสินค้าตามเพื่อน และพิจารณาจากยี่ห้อสินค้าร้อยละ 19.94 (ตาราง 4)

ตารางที่ 4 แสดงร้อยละของหลุมพรางของชีวิต

มหาวิทยาลัย	หลุมพรางของชีวิต			
	คุณภาพ	คำโฆษณา	อิทธิพลกลุ่ม	ยี่ห้อสินค้า
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	70.28	4.72	12.74	12.26
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	51.06	7.45	10.64	30.85
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	63.01	4.81	8.02	24.07
มหาวิทยาลัยศรีปทุม	68.25	6.88	5.82	19.05
รวม	65.10	5.72	9.24	19.94

จากตารางที่ 4 พบว่า นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่เลือกการบริโภคโดยพิจารณาคุณภาพสินค้าเป็นหลักซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 1 ที่ว่า นิสิตนักศึกษาต่างบริโภคด้วยวิชา คือรู้จักเลือกซื้อสินค้าตามคุณภาพสินค้าถึงร้อยละ 65.10

ส่วนหลุมพรางของชีวิตที่ทำให้ปัญญาชนบริโภคด้วยอวิชาเป็นยี่ห้อสินค้า ร้อยละ 19.94 ในที่นี้เป็นนิสิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถึงร้อยละ 30.85 ทั้งนี้เนื่องมาจากทำเลของมหาวิทยาลัยอยู่ใกล้กับศูนย์การค้าใหญ่ที่มีการวางจำหน่ายสินค้าจากต่างประเทศ ประกอบกับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของนิสิตมาจากครอบครัวระดับกลางที่พอมีฐานะ และนิสิตส่วนใหญ่เป็นนิสิตที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานครอาศัยอยู่กับผู้ปกครองทำให้ไม่ต้องคิดหน้าคิดหลังในการใช้จ่ายเพราะขาดเหลียวมสามารถขอจากผู้ปกครองได้

หลุมพรางของชีวิตอีกด้านหนึ่งคือการตามเพื่อนหรืออิทธิพลกลุ่มซึ่งมีร้อยละ 9.24 เป็นนิสิตจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ถึงร้อยละ 12.74 เนื่องมาจากนิสิตส่วนใหญ่มิภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัดและต้องพักอาศัยในหอพักจำนวนมาก ดังนั้นอิทธิพลของเพื่อนมีบทบาทมากในการเลือกซื้อเลือกใช้สินค้าเพราะนิสิตอยู่กับเพื่อนตลอดเวลา นอกจากนี้สถานภาพทางเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยให้เลือกยี่ห้อสินค้า จึงเป็นรองนิสิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนบทบาทของคำโฆษณา นิติจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเลือกซื้อสินค้าและบริการจากคำโฆษณาร้อยละ 7.45 และนิติจากมหาวิทยาลัยศรีปทุมเลือกจากคำโฆษณาร้อยละ 6.88 เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมบวกกับแรงกระตุ้นจากปัจจัยภายนอก

ส่วนนิติจากมหาวิทยาลัยกรุงเทพเลือกซื้อสินค้าและบริการจากยี่ห้อสินค้าร้อยละ 24.07 รองจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาเหตุใกล้เคียงกันคือทำเลของมหาวิทยาลัยอยู่ใกล้ศูนย์การค้าที่มีสินค้าต่างประเทศวางจำหน่าย ฐานะทางเศรษฐกิจที่มาจากรอบครัวที่มีฐานะ กลุ่มเพื่อนที่มีรสนิยมเดียวกัน

อย่างไรก็ดี หลุมพรางต่างๆ เหล่านี้พ้องกับเสาวพร (2537) สรุปถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลในการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคว่าเกิดจากปัจจัยภายในของผู้บริโภคเอง คือ ความต้องการที่ถูกกระตุ้นด้วยปัจจัยภายนอก เช่น กลุ่มเพื่อน ฐานะทางสังคม และการโฆษณา

มีข้อที่น่าสังเกตว่าทำไมนิติจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งถือว่าเป็นปัญญาชนชั้นนำของประเทศจึงตกหลุมพรางของชีวิตในการเลือกยี่ห้อสินค้าถึงร้อยละ 30.85 นอกเหนือจากสาเหตุที่ได้กล่าวแล้ว คำตอบคือค่านิยมในการบริโภคของคนไทยซึ่งปวิตร์ (2538) กล่าวว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การเปิดรับอารยธรรมตะวันตกอย่างสุดโต่งของสังคมไทย ได้นำมาซึ่งการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ที่เรียกว่า ความล่มสลายของวิถีความเป็นไทย ซึ่งเป็นวิกฤตการณ์ทางคุณค่าและความสับสนในค่านิยมต่างๆ ของผู้คนในสังคม

ในเรื่องนี้ พระธรรมปิฎก ได้อธิบายว่า การหลงไหลคลั่งไคล้ในลัทธิบริโภคนิยมตะวันตกของสังคมไทย เป็นปรากฏการณ์ของการยอมรับในความด้อยคุณค่าและความล้าหลังของตัวเอง

ท่านได้อธิบายเหตุผลของปรากฏการณ์ดังกล่าวว่าความเคระหัดดีของประเทศไทยที่รอดพ้นจากการถูกล่าอาณานิคมจากมหาอำนาจตะวันตกนั้นได้ทำให้ความรู้สึกต่อต้านหรือความกดดันที่เกิดจากการถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบในฐานะเมืองขึ้น ตลอดจนความรู้สึกชาตินิยมมีน้อย

ในทางกลับกัน ความรู้สึกนั้นก็กลับกลายเป็นการยกย่องชื่นชมในความเป็นอารยประเทศของฝรั่ง จนเป็นผลให้สภาพจิตใจของคนไทยตกอยู่ในสภาพของผู้รับและผู้ตามและเลยไปถึงการตีความหมายของความเจริญอย่างตะวันตกว่าหมายถึงความสุขสบาย และต้องมีกินมีใช้อย่างฝรั่งจึงจะถือเป็นผู้เจริญ คือนมองว่าความเจริญแบบฝรั่งคือต้องทำให้ได้อย่างฝรั่ง

ในความรู้สึกของคนไทย มองความเจริญทางวัตถุแบบนักบริโภคนิยม ซึ่งหากใครไม่มีเงินมีใช้อย่างฟุ้ง จะทำให้รู้สึกที่ตนเองด้อยกลายเป็นผู้ด้อยค่าและล้าหลังในสังคมไป และด้วยความไม่ต้องการที่จะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ด้อยค่าและล้าหลัง ผู้คนในสังคมจึงมุ่งแต่จะสร้างค่านิยมในการแสวงหาวัตถุบริโภคนิยมมาตอบสนองความต้องการของตนเองอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

สรุป

1. นิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา จำแนกตามมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ในกรุงเทพมหานคร ต่างบริโภคด้วยวิชา

2. สาเหตุอันได้แก่หลุมพรางของชีวิต ที่ทำให้ปัญญาชนบริโภคด้วยวิชา คือ คำโฆษณา อิทธิพลกลุ่ม และยี่ห้อสินค้า

ถึงแม้ว่าผลการวิจัยจะปรากฏตามสมมติฐาน คือมีปัญญาชนส่วนน้อยเท่านั้น ที่หลงบริโภคด้วยวิชา แต่เพื่อเป็นการประกันคุณภาพของมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางที่มหาวิทยาลัยจะช่วยไม่ให้ปัญญาชนตกหลุมพรางของชีวิต ดังนี้ คือ

1. เข้าใจความจริงแห่งชีวิต

กิจกรรมในด้านการบริโภค เกี่ยวข้องกับความจริงสองด้าน คือ

1.1 ธรรมชาติของมนุษย์

ปัญหาความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์เป็นเรื่องสำคัญมาก มหาวิทยาลัย ต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์นี้เป็นฐานก่อน คือต้องเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ในแง่ความต้องการว่าความต้องการของมนุษย์นั้นไม่มีที่สิ้นสุด ในพุทธศาสนานั้นมี พุทธภาษิตเกี่ยวกับเรื่องนี้มากมาย เช่นว่า นตฺถิ ตณฺหาสมมา นทึ แม่น้ำเสมอด้วยต้นหา ไม่มี เพราะว่าแม่น้ำนั้น บางโอกาส บางเวลา มันยังมีเวลาเต็มได้ แต่ความต้องการ ของมนุษย์ไม่มีวันเต็ม เมื่อผู้บริโภคมีความต้องการบริโภคไม่มีที่สิ้นสุด การแสวงหาจึง ก่อให้เกิดทั้งวิชาและอวิชา

1.2 ธรรมชาติของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

การบริโภค ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่งไม่อาจแยก ออกมาอยู่โดดเดี่ยวได้ เช่นเดียวกับวิชาเศรษฐศาสตร์ แนวคิดแบบแยกส่วนทำให้เกิด ปัญหา จะเกิดความล้มเหลวว่าวิทยาการนั้นสามารถแก้ปัญหาของมนุษย์ได้หมด ที่จริงแล้ว

เศรษฐศาสตร์โยงต่อกับศาสตร์สาขาอื่น เหมือนกับการผลิต การทำงาน การบริโภค เป็นกิจกรรมในการสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต

จากปัญหา 2 ปัญหานี้ มีจุดเชื่อมต่อ คือ มนุษย์นั้นมีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง จุดเชื่อมต่ออันนี้ทำให้หน้าที่ของมหาวิทยาลัยชัดเจนขึ้น

2. ปฏิบัติให้สอดคล้องกับความจริง

2.1 การให้ความรู้

การที่มนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง มหาวิทยาลัยจึงมีหน้าที่ในการให้ความรู้สองด้าน คือ ความรู้ในแนวกว้างและความรู้ในแนวลึก ความรู้ที่จะช่วยไม่ให้ผู้บริโภคตกหลุมพรางของชีวิตคือความรู้ในแนวกว้าง เป็นวิชาศึกษาทั่วไปหรือบูรณาการ เช่น การโฆษณา ซึ่งเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นการชักจูงคนมาซื้อของเกี่ยวข้องกับจริยธรรม คือ วิถีโฆษณานั้นเหนือจริงหรือเปล่า หรือชักจูงคนให้มัวเมาหรือไม่ ด้านการศึกษาจะต้องช่วยสอนให้คนรู้เท่าทัน รู้จักพิจารณาการโฆษณาอย่างมีวิจารณญาณ

2.2 การควบคุมการบริโภคแบบอวิชา

เมื่อมหาวิทยาลัยได้ให้ความรู้ในการบริโภคอย่างรู้เท่าทันแล้ว ก็ยังมีความเป็นไปได้ที่ผู้บริโภคคือนิสิตนักศึกษาอาจจะบริโภคแบบอวิชาบ้าง อาจจะตกหลุมพรางของชีวิตบ้าง เป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่จะช่วยควบคุมพฤติกรรมการบริโภคแบบอวิชา คือการลงโทษทางวินัย นิสิต ที่เสพสุราหรือสิ่งเสพติด ตลอดจนการเล่นการพนันทุกชนิด

2.3 การส่งเสริมการบริโภคแบบวิชา

สำหรับนิสิตจะได้บริโภคแบบวิชา มหาวิทยาลัยควรจะส่งเสริมด้านสวัสดิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์น่าจะเป็นผู้นำในด้านโภชนาการ เพราะมีสถาบันพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารอยู่แล้ว ควรเป็นด้านอาหารปลอดภัย อาหารพัฒนาคุณภาพชีวิต โรงอาหารในมหาวิทยาลัยควรมีการควบคุมด้านความสะอาด ควบคุมราคาเพื่อตอบสนองให้ผู้บริโภคได้บริโภคแบบวิชา

เอกสารอ้างอิง

- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. 2536. **ธรรมชาติบำบัด วิธีสุขภาพแนวใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รวมวรรณคดี.
- ปวิตร นวะมะรัตน์. 2538. “ภูมิคุ้มกันขยะทางวัฒนธรรม.” **สยามรัฐ** (15 พฤศจิกายน): 11.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2532. **ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- เย็นใจ เลหาวิช. 2533. “วิทยาศาสตร์ พิสูจน์กฎแห่งกรรมในร่างเราได้.” **ไทยรัฐ** (30 กันยายน): 6.
- รพีพรรณ สุวรรณรัฐโชติ. 2530. “การตัดสินใจซื้อของเยาวชนไทย : อิทธิพลของการอบรมทางสังคม.” **วิทยาสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์** 8 (มกราคม-มิถุนายน): 42-55.
- เสาวพร เมืองแก้ว. 2537. **เอกสารประกอบการเรียนวิชาการศึกษาระบบการตัดสินใจผู้บริโภค**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอาชีวศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (อัดสำเนา).